

Bijlage HAVO

2014

tijdvak 1

geschiedenis

Bronnenboekje

De Republiek in een tijd van vorsten

---

bron 1

In 1569 ondervraagt een door Alva ingestelde commissie op het eiland Walcheren (Zeeland) plaatselijke regenten:

- Vraag: Hoeveel graan om de inwoners te voeden oogst men jaarlijks op het eiland en hoe lang kan men de bevolking daarmee voeden?
- Antwoord: Ik schat dat er op het eiland jaarlijks genoeg tarwe wordt geoogst om de bevolking zes maanden lang te voeden; bij een heel goede oogst zelfs langer. (...)
- Vraag: Uit welke gebieden haalt men het graan dat nodig is boven wat hier wordt verbouwd, en tegen welke prijs ongeveer?
- Antwoord: De tarwe die men nodig heeft boven het eigen graan, zowel om de lokale bevolking te voeden als de vreemdelingen die hier komen om in de visserij te werken, haalt men uit Vlaanderen, het Oostzeegebied en Artois, zelfs uit Engeland, wanneer men daar voldoende heeft. (...)

bron 2

Prent van het standbeeld van de hertog van Alva, landvoogd in de Nederlanden van 1567 tot 1573:

Toelichting

De staande man is Alva. Wie de liggende figuren voorstellen is omstreden (of het zijn Egmont en Horne, de twee door Alva onthoofde hoge edelen, of Willem en Lodewijk van Nassau, beiden door Alva verslagen).

Op de voet van het standbeeld staat (in het Latijn): "Gemaakt door Jongeling van het buitgemaakte brons". Hiermee wordt het brons bedoeld van de kanonnen van het leger van Lodewijk van Nassau, de broer van Willem van Oranje, dat is buitgemaakt door het leger van Alva na de slag bij Jemmingen (Oost-Friesland), in 1568.

bron 3

Op 14 september 1629, als de stad Den Bosch na een beleg van vier en een halve maand zich moet overgeven aan Frederik Hendrik, schrijft Ophovius, de rooms-katholieke bisschop van Den Bosch:

Eigenlijk zou ik deze brief met bloedige tranen moeten schrijven, want ik deel u hierbij mee dat vandaag met de Prins van Oranje en de Staten-Generaal der Verenigde Provinciën een verdrag is gesloten om deze stad, die zo goed katholiek is en zo trouw aan God en aan de koning, aan hem te onderwerpen. Wij zijn hiertoe gedwongen door gebrek aan kruut: we hadden nog maar voldoende om ons gedurende twee dagen te verdedigen tegen de voortdurende aanvallen van de vijand. De dapperheid van de soldaten is ongelooflijk geweest. Dag en nacht onder de wapenen hebben zij door hun geduld en waakzaamheid de trots van duizenden van het vijandelijke leger vernederd en veel kapiteins, officieren en soldaten gedood. Ook de burgers zijn niet tekortgeschoten. Toen tweederde van de soldaten gesneuveld was, zijn zij de loopgraven buiten de stad ingetrokken. Zij hebben ongelooflijke vermoeienissen doorstaan in de vestingwerken van de stad. Zij deden dat in de hoop dat het leger van de Spaanse koning Filips IV te hulp zou komen. Dat is niet gebeurd. (...)

Het wegblijven van hulp is onze ondergang geworden: God geve dat het niet de ondergang wordt van het hele land! Ikzelf heb al zoveel uit de mond van de Prins vernomen, dat het einde van deze tragedie niet te overzien zal zijn: want hij is moedig, heeft veel geld en een zeer groot leger.

bron 4

Enkele gedeelten uit de Engelse *Bill of Rights* van 1689:

De geestelijke en wereldlijke *Lords* en de *Commons*, thans in vergadering bijeen, een volledige en vrije vertegenwoordiging van de natie uitmakend, verklaren teneinde hun oude rechten en vrijheden gestand te doen en te handhaven:

- I Dat het recht om de wetten (of de uitvoering van de wetten) door een koninklijke beslissing op te schorten, zonder toestemming van het parlement onwettig is.
- II Dat het recht om het koninklijk gezag van de wetten of van de uitvoering van de wetten vrij te stellen (...) onwettig is.
- III Dat elke belasting ten bate van de Kroon, onder dekmantel van de koninklijke privileges, zonder toestemming van het parlement onwettig is. (...)
- V Dat de onderdanen die protestant zijn, wapens mogen bezitten voor hun verdediging, zoals met hun stand overeenkomt en zoals de wetten het toelaten.

Toelichting

Lords en *Commons* zijn de leden van het Engelse parlement.

De Verenigde Staten en hun federale overheid, 1865-1965

bron 5

In 1879 vertrekken ongeveer 20.000 zwarte Amerikanen vanuit de zuidelijke staten Mississippi en Louisiana naar de staat Kansas in het Middenwesten. De Amerikaanse Senaat onderzoekt de oorzaken hiervan. In 1880 wordt Henry Adams, een zwarte leider die een belangrijke rol speelde in de migratie, onder ede verhoord door de senaatscommissie:

- Senator: Wanneer verloor u de hoop en het vertrouwen dat uw omstandigheden draaglijk zouden blijven in de zuidelijke staten?
- Adams: Nou, we bleven een sprankje hoop houden tot 1877.
- Senator: Vóór 1877 verloor u de hoop niet?
- Adams: Nee, meneer. Pas in 1877 verloren we al onze hoop.
- Senator: Waardoor verloor u in dat jaar alle hoop?
- Adams: Nou, we bevonden ons in zulke omstandigheden dat we geen enkele mogelijkheid zagen om onze omstandigheden nog te verbeteren. We hebben dat eind mei grondig besproken in onze organisatie. We stelden vast dat het hele Zuiden, dus elke staat in het Zuiden, in handen was van de mannen die ons als slaaf hadden gehouden. Toen we hier verder over nadachten, beseften we dat onze vroegere slavenhouders het overheidsgezag volledig in handen hadden, van politieagent tot gouverneur. We hadden het gevoel dat we onder deze mensen niet meer waren dan slaven. Deze discussie kwam aan de orde in alle afdelingen van onze organisatie. Toen zeiden we dat er geen hoop meer voor ons was en dat we dus maar beter konden vertrekken.(...)
- Senator: Wanneer begon de uittocht naar de noordelijke staten vanuit uw plaats of vanuit de streek die u het beste kent?
- Adams: Die is pas een jaar geleden goed en wel op gang gekomen.

bron 6

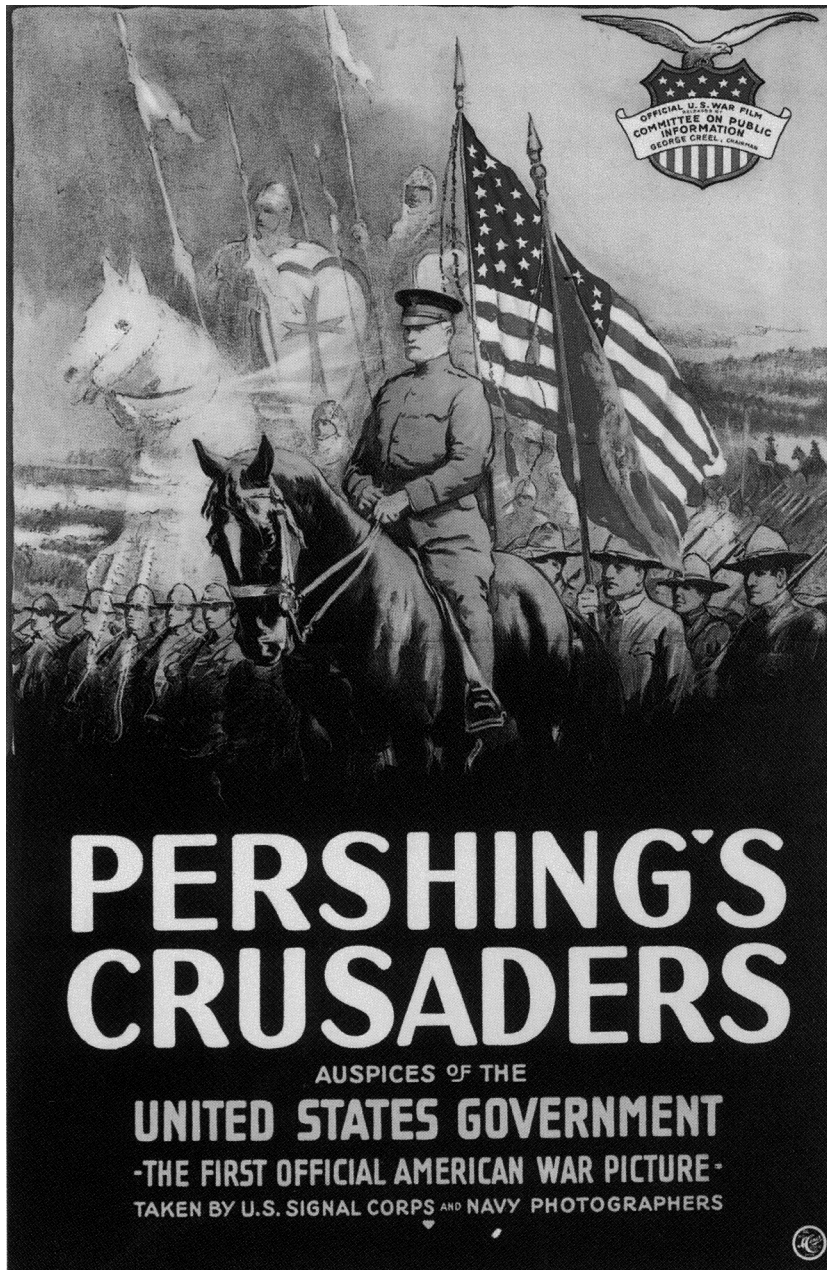
In 1886 stelt Henry George zich kandidaat voor de burgemeestersverkiezingen van New York. In zijn programma staat onder meer:

- 1 Juryleden van belangrijke gerechtshoven moeten zowel uit de lagere klassen als hogere klassen afkomstig zijn.
- 2 De politie mag vreedzame bijeenkomsten niet verstoren.
- 3 Er moet toezicht komen op de sanitaire voorzieningen.
- 4 Contractarbeid in openbare werken moet worden afgeschaft.
- 5 Mannen en vrouwen in dezelfde beroepen moeten gelijk betaald worden.
- 6 Gemeentebesturen moeten eigenaar zijn van de (paarden)trams.

bron 7

In 1918 verschijnt dit affiche over de kort daarvoor uitgebrachte oorlogsfilm *Pershing's Crusaders*:

Vertaling

Rechtsboven staat: "Officiële oorlogsfilm van de Verenigde Staten, Comité van publieke informatie, George Creel, voorzitter"

Onderaan staat:

"De kruisvaarders van Pershing¹⁾, onder verantwoordelijkheid van de Amerikaanse regering, de eerste officiële Amerikaanse oorlogsfilm, gemaakt door het *U.S. Signal Corps* en fotografen van de marine."

noot 1 Generaal Pershing heeft tijdens de Eerste Wereldoorlog de leiding over de Amerikaanse strijdkrachten in Europa.

bron 8

Naar aanleiding van een lynchpartij breken op 10 juli 1919 rassenrellen uit in Long View (Texas), waarbij vier doden vallen. *The Messenger*, een tijdschrift voor de zwarte bevolking, wijdt in augustus 1919 een redactioneel commentaar aan de rassenrellen:

Een paar dagen geleden hielden zwarten uit Long View een blanke menigte tegen die een zwarte leraar wilde lynchen, omdat hij in de *Chicago Defender*¹⁾ verslag had gedaan van een lynchpartij. Een groep goed georganiseerde en goed bewapende zwarten liet de zwarte leraar niet aan zijn lot over. Er werden schoten afgevuurd waardoor vier mensen werden gedood en de rest van de menigte terugdeinsde. (...)

Wij, de redacteuren van *The Messenger*, willen uitleggen hoe zwarten met geweld een einde kunnen maken aan het lynchen in het Zuiden. (...) Bij het lynchen gaat het doorgaans om één zwarte die geboeid op de grond ligt, niet in staat om zich te verdedigen, tegenover een blanke menigte van tussen de duizend en vijftienduizend mensen. Die aantallen geven al aan hoe laf de menigte is. Maar in een situatie waarbij ook wel eens één blanke zou kunnen sterven, denkt iedereen in die menigte dat zijn eigen leven gevaar loopt. Niemand wil dit offer brengen. (...) De hele groep lafaards zal op de vlucht slaan.

Dit lijkt misschien een vreemde uitspraak voor de vreedzame redacteuren van *The Messenger*, maar wij zijn uitsluitend vredelievend in gevallen die op een vredelievende manier kunnen worden opgelost. Lang hebben wij een beroep gedaan op het geweten van het Zuiden, maar tevergeefs. (...)

De rechten van zwarten zullen niet worden gerespecteerd als zij niet worden afgedwongen. Zwarte mannen hebben ervoor gekozen om drieduizend mijl van huis hun leven te wagen voor de zogenaamde democratie in Europa. Op precies dezelfde wijze kunnen zij hun leven wagen voor de verbetering van hun lot in de Verenigde Staten. (...) Wij streven slechts naar handhaving van wetten, die door Amerikaanse barbaren worden vertrapt. Dat laatste is iets wat vrijwel elke Amerikaanse bestuurder, tot de president aan toe, oogluikend heeft toegelaten.

noot 1 De Chicago Defender is een weekblad voor de zwarte bevolking.

bron 9

fragment a

Griekenland had hulp nodig en wel spoedig en in aanzienlijke hoeveelheden. Het alternatief was het verlies van Griekenland en de uitbreiding van het IJzeren Gordijn over het oosten van de Middellandse Zee. Als Griekenland verloren ging, zou Turkije een onhoudbare voorpost in een zee van communisme worden.

fragment b

Als we ons op dit ogenblik in een crisissituatie bevinden, dan komt dat doordat een afgezonderd gebied waar vrije mensen wonen onder druk staat. (...) Het vreedzame verkeer wordt daar verhinderd door een muur van prikkeldraad en betonblokken.

fragment c

Wij stellen een universele organisatie voor waar alle vredelievende volken eindelijk aan kunnen deelnemen. Ik ben ervan overtuigd dat het Congres en het Amerikaanse volk de uitkomst van deze conferentie zullen accepteren als de start van een stabiele organisatie voor vrede.

fragment d

Wat er kan gebeuren, is dat we Indochina¹⁾ verliezen en daarna Birma, Thailand en Indonesië. Je hebt het dan niet alleen over een veelvoud van het verlies aan Indochinese grondstoffen, maar ook over miljoenen, miljoenen en miljoenen mensen. Deze verandering op de kaart zou grote gevolgen hebben.

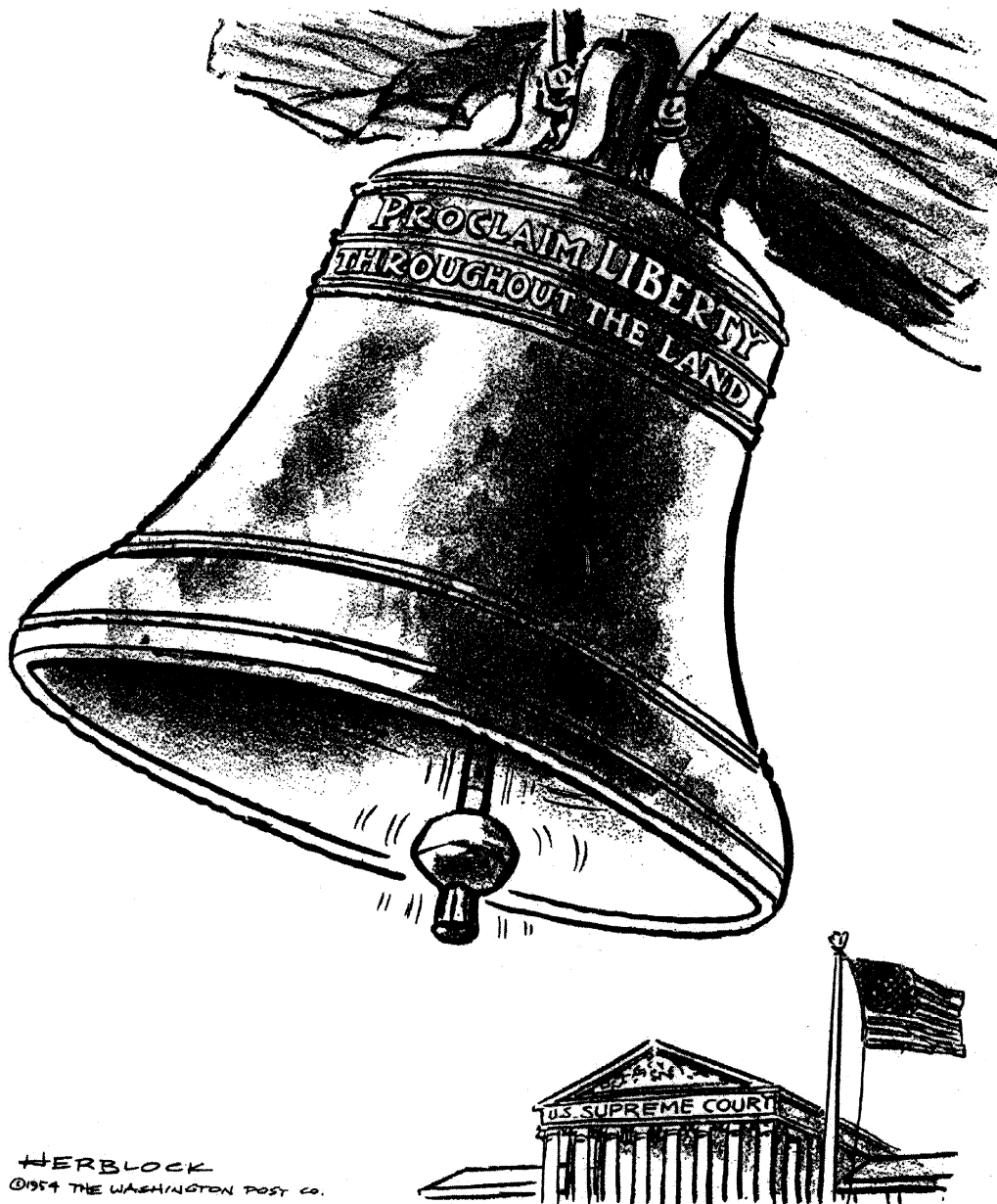
noot 1 Indochina is de naam voor de Franse koloniën in Zuid-Oost Azië. In deze bron wordt de naam gebruikt voor Vietnam.

bron 10

Op 19 mei 1954 verschijnt deze prent van tekenaar Herblock in *The Washington Post*:

School Bell

Toelichting

De vorm van de klok verwijst naar de *Liberty bell* (= vrijheidsklok) uit 1776 in Philadelphia, een belangrijk symbool van de onafhankelijkheidsstrijd van de Verenigde Staten.

Vertaling

Titel van de prent: "Schoolbel".

Op de klok staat: "Verkondig vrijheid door het hele land."

Op het gebouw staat: "Hooggerechtshof van de Verenigde Staten".